

НЕКАТОРЫЯ АКЦЭНТЫ СУЧАСНАЙ ПЕСЕННАЙ ТРАДЫЦЫІ В. РУХЧА СТОЛІНСКАГА РАЁНА

Традыцыйная духоўная культура беларусаў, як вядома, вызначаецца ўнутранай цэласнасцю і разам з тым характарызуецца адметнасцю мясцовых праяў, якія робяць культурную прастору Беларусі неаднароднай. Каштоўным самацветам у гэтай прасторы з'яўляецца Століншчына. Фальклор Столінскага раёна багаты і разнапланавы. Як паказала прыведзенае мною даследаванне, у гэтым раёне захаваны лепшыя фальклорныя традыцыі, многія з якіх маюць надзвычай архаічныя карані. У першую чаргу мы будзем разглядаць песенны фальклор в. Рухча, запісаны мною падчас фальклорнай практыкі 2009 г.

Значную частку традыцыйнай культуры Століншчыны складаюць пазаабрадавыя і сямейна-абрадавыя песні. На жаль, многія з іх не спяваюцца так часта, як гэта было раней. Але сабраны ў 2009 г. матэрыял сведчыць аб тым, што інфарманты іх памятаюць. Праведзены мною аналіз дадзеных песень паказаў, што яны маюць глыбокі ўнутраны змест, разнастайную тэматыку і багатую вобразнасць. Так, вельмі часта ў пазаабрадавых бытавых песнях сустракаюцца матывы нешчаслівага кахання, здрады каханага чалавека, наракання на свой гаротны лёс пакінутай, забытай дзяўчыны ці жанчыны. Гэта яскрава выяўлена, напрыклад, у песні «Посію гурочки»:

І сказала мыленькому:

– Добры вэчор!

Як сказала: «Добры вэчор!»

А він мыні ны слова,

Махнуў білынькім платочком:

– Будь, мыла, здорова!

Цвытуць гурочки,

Половына в'ецца,

Сказаў мылы: «Любыты буду»,

А тэпэр смеецца.

Цвытуць гурочки,

Половына в'яне,

Сказаў мылы: «Любыты буду»,

А тэпэр ны гляне” [1].*

Дадзеная песня – адна з самых папулярных не толькі ў в. Рухча, а і на ўсім Палессі. Прычына, на наш погляд, палягае ў псіхалагічнай праўдзівасці твора, магчымасці спявачкам ідэнтыфікаваць сябе з лірычнай гераіняй, зноў перажыць драматычны момант і тым самым атрымаць эмацыянальную падтрымку. Гурочки, палітыя слязою пакінутай дзяўчыны, часткова загінуць. Але ж другая іх палавіна цвіце і ўецца, а гэта ўжо дае надзею на будучае.

Акрамя традыцыйных песенных твораў, у в. Рухча замацаваўся шэраг рускіх гарадскіх песень, мяшчанскіх і жорсткіх рамансаў. Тут таксама

дадзеная вёска не выключэнне. Творы амаль што не асіміляваныя, ствараюць дзіўнае ўражанне на фоне мясцовых палескіх песень, аднак усе маўленчыя неадрэчнасці заглажваюцца шчырасцю і майстэрствам выканаўцаў. Паводле песні «Як было мні літ шэснаццаць», маладая дзяўчына шкадуе сваёй прыгажосці, якая заўчасна завяла з-за горкіх слёз па хлопцу, які здрадзіў ёй і сустрэкаецца з іншай:

*Як мні было літ шэснаццаць,
Я на знала нычого,
Як наступыло мні восімнаццаць,
Так полюбыла одного.
Як ны полюбыла, той була біла,
Як полюбыла, той шчырніла.
Шчырніло лычко, шчырнілы бровы
От проклятої любовы.
На нэбы місяц, на нэбы ясный,
На нэбы вгору подняўса.
Нідэ мій мылый, хлопцы хороший,
З другою на карточку зняўса.
А я ходыла, шчэй голосыла,
У мылого карточку просыла:
– Покажы, мылый, мні ту картку,
Чы вона крашчэ за мынэ?
Вона ны крашчэ і ны богачэ,
Вона хітрішэ за тэбэ [* 1].*

Песня ўтрымлівае новыя рэаліі, якіх не ведалі традыцыйныя творы («картачка» – фотаздымак), і вечныя праблемы кахання, адна з іх – чаму аддаюць перавагу горшай, чаму перамагаюць хітрэйшыя.

Вельмі часта ў бытавых любоўных песнях і жорсткіх рамансах што маці сварыцца на дачку за тое, што яна няславіла сваю сям’ю, род. Напрыклад, у песні «Ой, на зло я красивая родилась» ёсць такія радкі:

*...Прихожу я домой, а мне на радость
Стала маменька мне говорить:
– Ой, послушай же, дочь моя шальная,
Про тебя весь народ говорит!
Говорат, шо ты позно гуляешь
И не слушаешь маминых слов.
Ты бэз Ванечки бы спутаная ходишь –
Вот что делает ваша любоў... [*2].*

У шырока вядомай песні «Шумел камыш, деревья гнулись», якая прыйшла на Палессе з Расіі, бацькі строга ставяцца да паводзінаў дачкі. Для іх важны гонар сям’і, яны гатовы адцурацца ад дачкі. Тэма дадзенага твора закальцавана на канфлікце паміж нястрымнай палкасцю маладых пачуццяў і бытавымі маральнымі нормаў. Песня прасякнута спачуваннем да гераіні:

*Шумел камыш, деревья гнулись,
А ночь темная была.*

*Одна возлюбленная пара
Всю ж ночь гуляла до утра.
А поутру они проснулись,
Кругом сомятая трава.
То ж ны трава была ж сомята,
Сомьята девичья краса.
Пойду к родным, родные спросят:
– А где ж гуляла, где была?
А я скажу: «В саду гуляла,
Цветочки алые рвала».
Пойду к родным, родные гонят:
– А где ж гуляла, йди туда [* 2].*

Шырокая папулярнасць песні яскрава сведчыць, што пытанне, ці мае асоба права дазваляць волю сваім пачуццям, асабліва калі гэта тычыцца дзяўчыны, займала важнае месца ў грамадскай свядомасці.

У некаторых песнях высмейваюцца дзяўчаты, якім не хапае жаніхоў са сваёй вёскі і якія шукаюць іх у другіх месцах. Гэта сведчыць пра тое, што рухчанцы любяць сваю вёску і не лічаць патрэбным, каб дзяўчаты сустракаліся з чужынцамі:

*Позволь, Божэ, літэнька дождааты,
Дай найму я хлопцуў у золотую дудку граты.
Дай одын грае, а другой басуе:
Куды гэта дівка з Рухоч повандруе?
Чы вона з роскошы, чы з вылыкого лыха,
Чы юй ны хватае ў Рухчах жыныха?
– Я ны з роскошы і ны з вылыкого лыха,
Да мні ны хватае ў Рухчах жыныха [* 1].*

Даволі шырока у сучаснай песеннай спадчыне в. Рухча прадстаўлены і сацыяльныя песні, у прыватнасці салдацкія. Тут гучаць матывы развітання хлопца з роднай старонкай, бацькамі і з каханай дзяўчынай. У песні «Ой, мы іхалы ж ішлы» агучваюцца перажыванні хлопцаў, звязаныя з будучай службай у войску:

*Ой, мы іхалы ж ішлы,
Запылылыса глаза,
Аглянуцца нэльзя,
Аглянуцца да нэльзя,
Аглянуцца нам назад,
Стоят девушки у рад,
Воны про нас говорят.
– Ой, вы, девушки-красоткі,
Ой, тэпэр нам нэ до вас,
Здымутъ волосы із нас,
Нэ познають батько й мать [* 2].*

Адзін з любімых песенных жанраў жыхароў в. Рухча – прыпеўкі, асабліва на тэму кахання. Напрыклад:

*Як военных ны любыть,
За военным добрэ жыть:
І крупа, і мука,
І шынель шірока [* 3];*

*Ох, мать, ох, мать,
Пусты на станцыю гулять.
Там вагоны новыя
Хлопцы чарнабровыя [* 3];*

*Як военных ны любыть,
Хорошэе начальство.
Через плечі рамушок,
Вот его хозяйство [* 3];*

*Полюбыла лейтенанта,
Оказался рядовой.
Обмоталася обмотка,
Зачыпылася ногой [* 3];*

*Я любыла чотырох,
А Ванюшу пятого.
Ны кого так ны любыла,
Як ёго, проклятого [* 3].*

Самыя яркія майстры выканання прыпевак – жанчыны сталага ўзросту, носьбіты традыцыі. Ад іх яна натуральным шляхам пераходзіць да наступных пакаленняў.

У жывым бытаванні жыхароў в. Рухча захавалася шмат вясельных песень, асабліва на тэму тэма развітання нявесты з бацькамі, гучыць нараканне на цяжкія жаночыя лёсы:

*...Болыть-болыть голівонька,
Ныма чым звязаты.
Ой, далёка до родыны,
Ныкім наказаты.... [* 3].*

Бацькі, натуральна, жадаюць маладым шчасця і благаслаўляюць на сямейнае жыццё:

*Дай усэ ж і добрэ,
Дай усэ ж як тобі трэба...
Коб жыла ж добрэ,
Да шоб Господь Бог даў,
Да тобі і шчасця ж даў... [* 3].*

Фальклорная спадчына рухчанцаў не аднапланавая. Нароўні з песеннымі твораў ёй шырока прадстаўлены і праявы. І хоць гэта не тэма артыкула, хацелася звярнуць увагу на малыя жанры фальклору – выключна з мэтай паказаць тую маральную атмасферу, якая абумоўлівае лад сацыяльнага жыцця, каштоўнасці і прыярытэты. Прыказкі і прымаўкі вельмі разнастайныя па сваім змесце. Дамінуюць прыказкі, звязаныя з гаспадарчай дзейнасцю чалавека: «Хто добрэ косыць, той йсты ны просыць», «Лэжэнь за роботу, мозоль за руку», «З пустого цэбра воды ны начэраеши», «Чужымы рукамы жар загібаюць», «Пропала короўка, ныхай пропадэ і выроўка», «Под лыжачы камень вода ны побыжыць», «Огород горбатую бабу любыць», «Обід ны заец, у ліс ны побыжыць» [*3].

Жыхары Столінскага раёна на працягу многіх пакаленняў старанна захоўваюць лепшыя традыцыі свайго краю, аберагаюць іх. І, дзякуючы сённяшнім носьбітам аўтэнтчнага фальклору, мы можам захаваць яго для будучых пакаленняў.

ІНФАРМАНТЫ

1. Запісана аўтарам у в. Рухча Столінскага раёна ад Стральчук К. І., 1930 г. н., мясцовай.
2. Запісана аўтарам у в. Рухча Столінскага раёна ад Мазоль М. І., 1932 г. н., мясцовай.
3. Запісана аўтарам у в. Рухча Столінскага раёна ад Мазоль М. І. 1932 г. н., і Кужко Л. У., 1930 г. н., мясцовых.